

Sighard Wilhelm

UMWELTPOLITIK**Bilanz, Probleme, Zukunft**Leske + Budrich, Opladen, 1994,
160 str.

Wilhelmova knjiga *Umweltpolitik* nema teorijske pretenzije niti donosi neke nove znanstvenoistraživačke rezultate, ali je ipak vrijedna u nas biti zabilježenom po tome što je napisana kao apel za aktivnu politiku prema okolišu (ekološku politiku), i to na primjeru kritičke analize stanja u Njemačkoj. Već sam sadržaj knjige pokazuje namjeru autora da čitatelju pruži pregled razvoja ekološke politike u Njemačkoj. To je i učinjeno u pet poglavlja. U njima se, pored objektivne analize, uočava autorovo nastojanje da pokaže i vlastito viđenje buduće ekološke politike u Njemačkoj, pa i šire, u europskom i svjetskom kontekstu.

Aktivna ekološka politika u Njemačkoj započinje 1969. godine u kontekstu unutrašnjih reformi, nastavlja se nakon svjetske krize i zaoštavanja odnosa između privrede i okoliša i u 80-im godinama ponovno kritički vrednuje. Stalna prateća karakteristika ekološke politike bila je njezina kritika, bilo od strane političke opozicije, bilo od strane znanosti i članova vladajuće političke garniture.

U prvom poglavlju autor nas uvodi u probleme okoliša kao novog političkog područja i ocrta uzročnike ekološke krize. Zanimljiva je njegova misao da je ekološka politika danas postala nepregledna kao što je i sam industrijski sustav građaninu nepregledan, jer se gubi u detaljima. Također je važan njegov stav – koji dijelimo – da ekološka politika ne smije biti samo resorna politika jednog ministarstva koje bi se bavilo problemom otpada, čišćenja zraka itd. Ona je mnogo složenija i u sebe uključuje i sva druga ministarstva, kao i privredne, kulturne aktere,

te političke stranke i ekološke saveze i druge udruge građana. Od 60-ih godina negativnih posljedica industrijskog razvoja postaju svjesni građani, političari i samo društvo, što se još pojačalo naftnom krizom (jesen 1973. godine), pa se poljuljalo opće uvjerenje u napredak kakav se proživljavao u drugoj polovici XX. stoljeća. Posljednjih dvadesetak godina izdiferencirana su u industrijskim zemljama dva stajališta u ekološkoj politici: antropogeno i ekološko. Spoznalo se, pak, da su i jedno i drugo međusobno povezani, jer tko štiti prirodu dolazi do spoznaje da štiti i čovjeka. S druge strane, priroda i svijet čovjek više ne može jednostavno definirati, na temelju svoje slike svijeta. Mittelstraß bi rekao: »Našim slikama vladamo stvarima, a slike vladaju nama.«¹

Wilhelm konstatira da je ekološka kriza postala kompleksnom pa se postavlja pitanje možemo li upravljati prirodom onako kako to dosada činimo i pokušavamo? Ekološki problemi nisu prirodni događaji (kao potresi, poplave i sl.) već antropogeni događaji koji u globalnim razmjerima dovode razvoj »periferije« na razinu industrijskih zemalja (kao što su Brazil, Kina, Indija, Mexico itd.), istodobno ih dovodeći na »rub ekološke ruine«. Ekološka bijeda (*Umweltmisere*) prijeti nam svima. Jedan od temelja tome jest u činjenici da je »ekonomski razum« bio pretpostavljan »ekološkom razumu«, što ne bi smjelo biti. Ekološka je kriza izazvala brojne kritičare industrijskog društva, pa se autor pita radi li se možda o nekom obliku kulturnog pesimizma, na što niječno odgovara. Kritičara je uvijek bilo u društvu, a kasnije se pokazalo da su oni vrlo često bili u pravu. Zato i danas kritika može samo pozitivno utjecati na promjenu stanja i ne bi je trebalo shvatiti kao svojevrsnu modu. Naime, postavlja se pitanje

1 Mittelstraß, J. (1993). *Leonardo-Welt – Aspekte einer Epochenschwelle*. U: Kaiser, Gert, *Kultur und Technik im 21. Jahrhundert*. Frankfurt/Main, New York: Campus, str. 26.

zašto se događaju sve neželjene posljedice unatoč našim »serioznim« planiranjima današnjice i budućnosti? Zašto nismo predvidjeli što će se dogoditi? Možemo li danas predvidjeti i otkloniti neželjene posljedice nadolazeće budućnosti? Očito je da ova pitanja mogu djelovati »iritantno« na sva nastojanja društva da planira, racionalno postavi stvari u budućnosti, te djelovati pesimistično. Međutim, odgovor može biti i u stvaranju takve društvene sredine u kojoj se »u hodu« prihvaća kritika tekuće ili strateške politike kao dobronamjerna.

U drugom poglavlju (1969. – *Zaštita okoline kao dio unutrašnje reforme*) autor objavljuje zanimljivo njemačko iskustvo, koje možda može u nekim aspektima i nama poslužiti u našoj situaciji. Razlika je u tome što su tada Nijemci tražili, kao i druge razvijene zemlje, »originalna« rješenja, a mi možemo koristiti njihova iskustva. Sličnost je u činjenici da se ekološka politika oblikovala kao dio unutrašnje reforme. Hrvatska je, kao i druge zemlje u tranziciji, u vremenu velikih reformi u kojima mora obuhvatiti i bitne strukturne elemente ekološke politike.

Njemačka počinje u 70-im godinama (u okolnostima i zbog okolnosti koje su je »prisilile«) ugrađivati ekološku politiku u državnu politiku. Tada vlada socijalno-liberalna koalicija (CDU/CSU), sprema se konferencija UN-a (u Stockholmu 1972), u SAD-u se diskutira o ovim problemima i priprema izvještaj (Global 2000). Zato se ubrzano radi na Programu koji je predložen Bundestagu 14. listopada 1971. godine na usvajanje. U njemu je bilo 10 teza koje su se odnosile na zaštitu prirode i poljoprivrede, otpad, vodu, zrak, buku itd. (32–34). U njima se definira ekološka politika kao ukupnost mjera nužnih za osiguravanje ljudima onakvog okoliša kakav im je potreban za zdravlje i ljudski vrijednu sadašnjost – da bi se tlo, zrak i vodu, biljni i životinjski svijet zaštitilo od djelovanja ljudskih zahvata i da bi se ograničile posljedice i štete ljudskih zah-

vata. Troškove zagađivanja okoliša snosi prouzročitelj; zaštita okoliša je odgovornost svakog građanina; potrebno je oblikovati interdisciplinarnе studije na fakultetima i visokim školama; započeti suradnju privrede i znanosti, itd.

Taj program se temeljio na trima načelima ekološke politike, kao mjerila i orijentacije. To su: **prevencija** (*Vorsorgeprinzip*), sprečavanje nastajanja problema, načelo **prouzročitelja** (*Verursadheprinzip*) koji odgovara za nedjela i njima se bavi pravo, policija itd. i načelo **kooperacije** (*Kooperationsprinzip*) koje ne znači kooperaciju države i prouzročitelja, nego prije svega zahtjev za demokratizacijom procesa odlučivanja.

U trećem poglavlju (*Privreda i okolina u krizi*) autor prikazuje stanje privrede u vremenu ekološke krize, osvrćući se na diskusije o atomskoj energiji, protestima građana i njihovoj ulozi te razmišljanje o socijalno-liberalnoj ekološkoj politici.

Četvrto poglavlje (*80-te godine do danas*) pokazuje stanje na početku 80-ih godina, kada kriza postaje još veća, i u tom kontekstu razvoj ekološke politike do danas. Zanimljiva su autorova kritička zapažanja o nekim nastojanjima da se problemi u ekološkoj domeni što više pravno reguliraju. On ne dijeli to mišljenje i smatra da pretjerano pravno reguliranje ima svojih nedostataka. Prije svega, pravni instrumenti (93/94) ne potiču nova tehnička rješenja, su najskuplji put i ne obuhvaćaju sve probleme okoliša. Isto tako, upitna je bila i politika kontinuiteta u ekološkoj politici, jer se sadržaji državnog upravljanja jedva mijenjaju s promjenom decentralističke ili federativne politike (80). Prenaglašena uloga države može voditi u neku vrstu »eko-diktature« (110–111). Međutim, treba strahovati da je »totalna ekološka država« realna varijanta u budućnosti. Ona bi se usmjerila, oformila kao kruti diktatorski sistem. Eko-diktature mogu nastati zbog skokovitih pogoršanja životnih uvjeta u zapadnim

društvima, ali i na osnovi internacionalnih napetosti (borba za posljednje sirovine) danas postojeće pravne države mogu biti potisnute.

U petom poglavlju (*Budućnost ekološke politike*) iznosi neka svoja razmišljanja o tome što bi se trebalo događati da bismo imali prihvatljivu ekološku politiku. Prije svega ocjenjuje da se mora oblikovati takva ekološka politika koja bi korigirala nedostatke razvoja čitavog jednog stoljeća. Ona se mora temeljiti na trima već spomenutim načelima. »Ekološka modernizacija privrede će se razvijati – ili možemo odmah zaboraviti ekološku politiku« (115). Da bi naglasio važnost ekonomskih faktora i uloge tržišta, prihvaća model »licenci« . Država mora utvrditi ukupna zagađivanja i odobriti certifikate zagađivačima (pravo na zagađivanje) koji – u slučaju da poboljšaju svoju tehnologiju i smanje zagađivanje – mogu to pravo (certifikat) prodati nekom drugom. Tako se održava granica zagađivanja (u nekoj domeni) a u zagađivača stimulira njezino smanjivanje. Vrlo važnu komponentu imaju ekološki porezi. Iskorištavanjem okoliša već smo »potrošili sve kamate« i

živimo od ekološkog kapitala, a na »nul-tarifi« ne može se više koristiti okoliš, zato ga se mora izdašno financirati. Da bi ekološki instrumenti bili optimalni, potrebno je od njih zahtijevati: da ekološki utjecaj instrumenta bude obilan i provjerljiv; mjere u zaštiti okoliša moraju imati široki konsenzus svih društvenih snaga; mjere ekološke politike moraju biti dugoročne i davati sigurnost poduzetnicima u donošenju odluka; zakoni u zaštiti okoliša moraju se pažljivo pripremati i precizno formulirati; politika se ne smije ograničiti na trenutačne pritiske problema; potrebna je suradnja različitih struka; ekološka svijest građana mora biti aktivirana. I sama svijest građana o krizi kao i o ekološkim problemima često je u rascjepu s njihovim ponašanjem. Možda je tome razlog to što autor naglašava da u Njemačkoj nedostaje »svijest ljudi o ekološkoj sirotinji (*Umweltarmut*) Njemačke, svijest o enormnom ekološkom opterećenju jednog od najintenzivnijih industrijskih područja svijeta a istovremeno najnapučenijeg« (118).

Ivan Cifrić